

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 2007-2008

---

18 OKTOBER 2007

Wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek, wat de mishandeling van bejaarden betreft

(Ingediend door mevrouw Christine Defraigne)

TOELICHTING

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van een voorstel dat reeds op 2 juli 2004 in de Senaat werd ingediend (stuk Senaat, nr. 3-794/1 — 2003/2004).

In de vakliteratuur van de mens- en medische wetenschappen wordt sedert een twintigtal jaar gewezen op het probleem van de geweldpleging op bejaarden.

Aanvankelijk bestond die problematiek uit op zichzelf staande gevallen. Sedert enkele jaren blijkt helaas dat die geweldpleging vrij vaak voorkomt, niet alleen in gezinsverband maar ook in instellingen. Recente studies in België en in het buitenland maken de omvang van die problematiek duidelijk.

Volgens studies waartoe minister Smet tijdens een vorige zittingsperiode opdracht heeft gegeven (en waarvan de meest veelzeggende luidt: Geweld en gevoelens van onveiligheid bij bejaarden, 1998), zouden er in ons land 1 503 250 bejaarden zijn, dat wil zeggen 15 % van de bevolking. In 2040 zouden de bejaarden 27 % van de bevolking uitmaken en van dit percentage zijn 65 % vrouwen.

Concreet weet men dus dat 87 % van de bejaarden thuis leeft, 6 % bij hun kinderen en 7 % in rusthuizen (1).

Van die grote meerderheid die thuis leeft, wordt 10,3 % slachtoffer van financiële misbruiken, 9,8 %

---

(1) Zie Alma Wallonie-Bruxelles, VZW: La maltraitance des personnes âgées, document ter voorbereiding van de academische zitting van 26 april 2000 te Namen, blz. 1.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 2007-2008

---

18 OCTOBRE 2007

Proposition de loi modifiant le Code pénal, en ce qui concerne la maltraitance des personnes âgées

(Déposée par Mme Christine Defraigne)

DÉVELOPPEMENTS

La présente proposition de loi reprend le texte d'une proposition qui a déjà été déposée au Sénat le 2 juillet 2004 (doc. Sénat, n° 3-794/1 — 2003/2004).

Le problème de la violence envers les personnes âgées est relaté depuis une vingtaine d'années dans la littérature des sciences humaines et médicales.

Au début, il est présenté sous forme de faits isolés. Depuis quelques années, il apparaît que ces situations de violence sont hélas fréquentes et existent non seulement en milieu familial mais aussi en institution. Des études récentes menées en Belgique et à l'étranger révèlent l'importance de cette problématique.

Dans notre pays, selon les études commandées pendant une précédente législature par la ministre Smet (dont la plus éloquente est intitulée « La violence et les sentiments d'insécurité chez les personnes âgées », 1998), il y aurait 1 503 250 personnes âgées, soit 15 % de la population. En 2040, ce pourcentage devrait passer à 27 % dont 65 % de femmes.

Concrètement, l'on sait désormais que 87 % des personnes âgées vivent à domicile, 6 % chez leurs enfants et 7 % en maisons de repos (1).

De cette grande majorité vivant à domicile, 10,3 % sont victimes d'abus financiers; 9,8 % de violences

---

(1) Cf. Alma Wallonie-Bruxelles, ASBL: La maltraitance des personnes âgées, document préparatoire à la séance académique du 26 avril 2000 à Namur, p. 1.

van psychologisch geweld, 2,5 % van fysiek geweld, 1 % van seksueel geweld en 19,7 % van allerhande vormen van geweld zonder onderscheid.

Tot de meest genoemde vormen van geweld in rusthuizen behoren agressieve reacties (59,7%), beledigingen (55%), obscene gebaren (13,4%), ongewenste aanrakingen (4,5%), andere agressievormen (48,9%) (1).

Over het algemeen is mishandeling van bejaarden meer zichtbaar in gezinsverband en in instellingen. Die mishandeling neemt de vorm aan van fysiek geweld (slagen, lichamelijke mishandeling, slechte fysieke behandelingen, belemmering van de bewegingsvrijheid, ...), van psychologisch geweld (verbaal geweld, beledigingen, bedreiging met geweld, verlatting of dreigen de bejaarde tegen zijn zin in een bejaardentehuis te laten opnemen, infantiliseren, ...), van materiële misbruiken (financiële exploitatie, inhouding van het pensioen, verduistering van geld of waardevolle voorwerpen, bedrog of misbruik van volmacht, ...), van schending van rechten die elke burger gewaarborgd worden, van actieve of passieve verwaarlozing (verlatting van een persoon die niet voor zichzelf kan zorgen, opzettelijke vrijheidsbeneming, verzorging en voedsel ontzeggen, vastbinden, ...).

Het fenomeen beperkt zich uiteraard niet tot België. Volgens een studie die in Boston werd verricht, zouden er in de Verenigde Staten tussen 700 000 en 1 000 000 mensen ouder dan 65 het slachtoffer zijn van mishandeling (geweld, verbale agressie en verwaarlozing) (2).

Uit een studie die vijf jaar geleden in Noorwegen en Finland werd verricht, blijkt dat er 2 tot 5 % bejaarden thuis gebrutaliseerd worden terwijl in instellingen 10 % van de bewoners het slachtoffer zijn van allerhande vormen van mishandeling.

Een studie die vijf jaar geleden in het Zweedse Uppsala werd verricht, toont aan dat 17 % van de bejaarden die in instellingen leven, het slachtoffer zijn van diverse vormen van mishandeling waaronder 8 % van fysiek geweld. Uit die studie blijkt dat bij de 65-plussers die thuis verzorging krijgen, 20 % het slachtoffer is van diefstal of financieel misbruik en dat die misdrijven in 1 op 4 gevallen gepleegd worden door de verzorgers.

(1) Zie Alma Wallonie-Bruxelles, *op. cit.*, blz. 2.

(2) J. Delfleur en J. de Ajurcaguera: «La maltraitance des personnes âgées», in *L'observatoire: Revue d'action sociale et médico-sociale*, nr. 3, 1995, blz. 34-35.

psychologiques; 2,5 % de violences physiques; 1 % de violences sexuelles et 19,7 % de toutes formes de violences confondues.

Parmi les violences les plus citées en maison de repos, on signale : les réactions agressives : 59,7%; les insultes : 55%; les gestes obscènes : 13,4%; les attouchements : 4,5%; les autres agressions : 48,9% (1).

Dans l'ensemble, c'est en milieu familial et en milieu institutionnel que la maltraitance des personnes âgées est plus manifeste. Elle se présente sous forme de violences physiques (coups, sévices corporels, mauvais traitements physiques, entraves à la liberté de mouvements ...), de violences psychologiques (violences verbales, injures, menaces de violences, abandons ou menaces de placement contre son gré dans une maison de retraite, infantilisation ...), abus matériels (exploitation financière, rétention de pension, détournement d'argent ou d'objets de valeur, dol ou usage abusif de procuration, ...), violations de droits garantis à tout citoyen, négligence active ou passive (abandon d'une personne incapable de s'occuper d'elle-même, privation volontaire de liberté, privation de soins, de nourriture, ligotages, ...).

Le phénomène n'est évidemment pas que belge. Selon une étude réalisée à Boston, il y aurait aux États-Unis entre 700 000 et 1 000 000 de personnes de plus de 65 ans victimes de la maltraitance (violence, agressions verbales et négligences) (2).

En Norvège et en Finlande, selon une étude menée il y a cinq ans, 2 à 5 % des personnes âgées sont brutalisées à domicile, tandis que dans les institutions 10 % de pensionnaires sont victimes de sévices de toutes sortes.

En Suède, une étude menée à Uppsala, il y a cinq ans, montre que 17 % des personnes âgées vivant dans les institutions ont été victimes de diverses formes de maltraitance dont 8 % de violences physiques. Dans cette étude, il apparaît que pour les plus de 65 ans recevant des soins à domicile, 20 % sont victimes de vol, d'abus financiers, et qu'une fois sur quatre, ces délits sont le fait des soignants.

(1) Cf. Alma Wallonie-Bruxelles, *op. cit.*, p. 2.

(2) J. Delfleur et J. de Ajurcaguera: «La maltraitance des personnes âgées», dans *L'observatoire: Revue d'action sociale et médico-sociale*, n° 3, 1995, pp. 34-35.

Uit een studie die, dichter bij ons, in Groot-Brittannië werd verricht bij verzorgers van bejaarden die in een instelling leven, blijkt dat 19% van de ondervraagden toegeeft «verplicht» te zijn geweest fysiek geweld te plegen op een bejaarde, waarbij het dan gaat om slaan of door elkaar schudden (1).

Daar een groot deel van de Belgische senioren geconfronteerd wordt met deze problematiek van de mishandeling, is het betreurenswaardig te moeten vaststellen dat het begrip «bijzondere leeftijdsgebonden kwetsbaarheid», zoals dat bijvoorbeeld in Frankrijk bestaat, in ons strafrecht niet terug te vinden is.

In ons Strafwetboek moet een bepaling worden ingevoegd die de leeftijd van meer dan 65 jaar als een verzwarende omstandigheid bij bepaalde misdrijven beschouwt, aangezien een bijzondere kwetsbaarheid het misdrijf of de misdaad buitengewoon verwerpelijk maakt en die kwetsbaarheid het voor het slachtoffer moeilijker maakt om de feiten te boven te komen. Dit voorstel wil die juridische leemte ten aanzien van bejaarden aanvullen.

*
* *

WETSVOORSTEL

_____

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 405*bis* van het Strafwetboek, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «, op een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd tussen de woorden «op een minderjarige» en de woorden «of op een persoon».

Art. 3

In artikel 405*ter* van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij dezelfde wet, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

_____
(1) *Ibidem.*

Plus proche de nous, en Grande-Bretagne, une étude réalisée auprès de soignants de personnes âgées vivant en communauté, montre que 19% des personnes interrogées admettent s'être trouvées «dans l'obligation» d'exercer des violences physiques sur une personne âgée, ces violences étant soit de frapper, soit de secouer (1).

Face à cette problématique de la maltraitance touchant une partie importante des seniors belges, il est déplorable de constater que le droit pénal de notre pays ne connaît pas la notion de vulnérabilité particulière liée à l'âge, telle qu'il en existe par exemple en France.

Notre Code pénal doit avoir une disposition qui prévoit l'âge de plus de 65 ans comme circonstance aggravante de certaines infractions particulières, dans la mesure où une vulnérabilité particulière rend le délit ou le crime particulièrement odieux et la victime plus faible à s'en relever. C'est ce vide juridique à l'égard des personnes âgées que la présente proposition veut combler.

Christine DEFRAIGNE.

*
* *

PROPOSITION DE LOI

_____

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

Dans l'article 405*bis* du Code pénal, inséré par la loi du 28 novembre 2000, après les mots «un mineur» sont insérés les mots «, une personne âgée de plus de 65 ans».

Art. 3

À l'article 405*ter* du même Code, inséré par la même loi, sont apportées les modifications suivantes:

_____
(1) *Ibidem.*

A) tussen de woorden «op een minderjarige» en de woorden «of op een persoon» worden de woorden «, op een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd;

B) tussen de woorden «over de minderjarige» en de woorden «of de onbekwame» worden de woorden», over een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd.

Art. 4

In artikel 417ter van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 14 juni 2002, en gewijzigd bij de wet van 18 mei 2006, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

A) in het tweede lid, 1°, c), worden na de woorden «op een minderjarige» de woorden «of op een persoon ouder dan 65 jaar» toegevoegd;

B) in het derde lid, 1°, worden tussen de woorden «op een minderjarige» en de woorden «of op een persoon» de woorden «, op een persoon ouder dan 65 jaar» toegevoegd.

Art. 5

In artikel 417^{quater} van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij dezelfde wet, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

A) in het tweede lid, 1°, c), worden na de woorden «op een minderjarige» de woorden» of op een persoon ouder dan 65 jaar» toegevoegd;

B) in het derde lid, 1°, worden tussen de woorden «op een minderjarige» en de woorden «of op een persoon» de woorden «, op een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd.

Art. 6

In hetzelfde Wetboek wordt een artikel 420ter ingevoegd, luidende:

«Art. 420ter. Met gevangenisstraf van acht dagen tot twee maanden en met geldboete van vijftig euro tot vijfhonderd euro of met een van die straffen alleen, onverminderd, indien daartoe grond bestaat, de toepassing van strengere strafbepalingen, wordt gestraft hij die al meer dan dertig dagen weet dat een persoon ouder dan 65 jaar verlaten is, mishandeld is of ontberingen lijdt en die verzuimt de bevoegde autoriteiten of een hulpdienst te waarschuwen.»

A) entre les mots «un mineur» et les mots «ou envers une personne» sont insérés les mots «, une personne âgée de plus de 65 ans»;

B) entre les mots «sur le mineur» et les mots «ou l'incapable» sont insérés les mots «, la personne âgée de plus de 65 ans».

Art. 4

À l'article 417ter du même Code, inséré par la loi du 14 juin 2002 et modifié par la loi du 18 mai 2006, sont apportées les modifications suivantes:

A) au point c) du 1° de l'alinéa 2, après les mots «mineur» sont ajoutés les mots «ou une personne âgée de plus de 65 ans»;

B) au 1° de l'alinéa 3, après les mots «mineur» sont ajoutés les mots «, une personne âgée de plus de 65 ans».

Art. 5

À l'article 417^{quater} du même Code, inséré par la même loi, sont apportées les modifications suivantes:

A) au point c) du 1° de l'alinéa 2, après les mots «mineur» sont ajoutés les mots «ou une personne âgée de plus de 65 ans»;

B) au 1° de l'alinéa 3, après les mots «mineur» sont ajoutés les mots «, une personne âgée de plus de 65 ans».

Art. 6

Dans le même Code est inséré un article 420ter, rédigé comme suit:

«Art. 420ter. Sera puni d'un emprisonnement de huit jours à deux mois et d'une amende de cinquante euros à cinq cents euros, ou d'une de ces peines seulement, sans préjudice, s'il y a lieu, à l'application de dispositions pénales plus sévères, quiconque ayant connaissance, pendant plus de 30 jours, d'un cas d'abandon, de mauvais traitement ou de privations à l'encontre d'une personne âgée de plus de 65 ans, n'aura pas prévenu les autorités compétentes ou un service d'aide.»

Art. 7

In boek II, titel VIII, hoofdstuk III, van hetzelfde Wetboek, wordt het opschrift van afdeling I, vervangen bij wet van 28 november 2000, vervangen als volgt:

«Verlaten of in behoeftige toestand achterlaten van kinderen, personen ouder dan 65 jaar of onbekwamen.»

Art. 8

In artikel 423, § 1, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij dezelfde wet, worden de woorden «, een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd tussen de woorden «een minderjarige» en de woorden «of een persoon».

Art. 9

In hetzelfde hoofdstuk III wordt het opschrift van afdeling II, ingevoegd bij dezelfde wet, vervangen als volgt:

«Onthouden van voedsel of verzorging aan minderjarigen, aan personen ouder dan 65 jaar en aan onbekwamen.»

Art. 10

In artikel 425, § 1, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij dezelfde wet, worden de woorden «, een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd tussen de woorden «een minderjarige» en de woorden «of een persoon».

Art. 11

In artikel 426, § 1, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij dezelfde wet, worden de woorden «, van een persoon ouder dan 65 jaar» ingevoegd tussen de woorden «van een minderjarige» en de woorden «of van een persoon».

Art. 12

Artikel 434 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een tweede lid, luidende:

«Er gelden verzwarende omstandigheden voor degenen die een meerderjarige ouder dan 65 jaar gevangen houden of doen gevangen houden in de in het vorige lid beschreven omstandigheden.»

Art. 7

Au livre II, titre VIII, chapitre III, du même Code, l'intitulé de la section Ire, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, est remplacé par l'intitulé suivant:

«Du délaissement et de l'abandon d'enfants, de personnes de plus de 65 ans ou d'incapables dans le besoin.»

Art. 8

À l'article 423, § 1er, du même Code, remplacé par la même loi, après les mots «un mineur» sont insérés les mots «, une personne de plus de 65 ans».

Art. 9

Au même chapitre III, l'intitulé de la section II, inséré par la même loi, est remplacé par l'intitulé suivant:

«Des privations d'aliments ou de soins infligées à des mineurs, à des personnes de plus de 65 ans ou à des incapables.»

Art. 10

À l'article 425, § 1er, du même Code, inséré par la même loi, après les mots «un mineur» sont insérés les mots «, une personne de plus de 65 ans».

Art. 11

À l'article 426 du même Code, inséré par la même loi, après les mots «un mineur» sont insérés les mots «d'une personne de plus de 65 ans».

Art. 12

L'article 434 du même Code est complété par un alinéa 2, libellé somme suit:

«Les circonstances aggravantes s'appliqueront aux auteurs qui auront détenu ou fait déténer dans les conditions évoquées à l'alinéa précédent, toute personne de plus de 65 ans.»

Art. 13

In artikel 493 van hetzelfde Wetboek, gewijzigd bij koninklijk besluit nr. 148 van 18 maart 1935, worden de woorden « of van een persoon ouder dan 65 jaar » ingevoegd tussen de woorden « een minderjarige » en de woorden « om hem ».

12 juli 2007.

Art. 13

À l'article 493 du même Code, modifié par l'arrêté royal n° 148 du 18 mars 1935, les mots « ou d'une personne de plus de 65 ans » sont insérés entre les mots « d'un mineur » et les mots « pour lui ».

12 juillet 2007.

Christine DEFRAIGNE.